

ՄԵՐ ԴՈԱՑՈՒՆԵՐԸ

ԵԶԻՏԻՆ

Շար. (*)

Զ. — ԵԶԻՏԻՆԵՐՈՒ ԱՆԱՆՎՈՐԹԻՒՆԵՐԸ ՈՒ ՆԱԽԱՊԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եզրտիններու աւանդապահները չեն ու փիր այր ու կիններն են: Աստուծոյ կ'ըսեն որ իրենց արեւը տիեզերքի տէրը, ամենակարող եւ հը-զօր, անծնունդ եւ անմահ ընդունելով՝ աւանդաբար կ'ընդունին եւ կը հաւատան որ անոր պատիւնն, անոր կարողութեան խտացումը, անոր լոյսն մաս մը մարմնաւորուած՝ մարդոց կերպարանքով՝ շատ անգամ երկրի վրայ կը լայտնուի, առանց մարդոցմէ ծնուելու եւ առանց մահուամբ միանանելու: Կ'ըսեն որ արեգակնային այդ զօրութիւնը երևցած է Անուաման անուն ազգի մը արարչութեան ժամանակ: Թէ այդ միեւնոյն կարողութիւնը միեւնոյն կերպարանքով, եւ առանց երբեք մարդոցմէ ծնուելու, եւ առանց մեծնելու, երեւցեր է այնպէս զիւր ուրիշ շատ անգամներ ու երկրի արարածներուն կարգապահութեան օրէնքներն է առեւ, բայց մարդիկ չեն հետեւած անոր օրէնքներուն, միշտ մերժած են զանի եւ ապրած են միշտ անկարգ ու անօրէնք:

Աւանդութիւնները պահող չենք որ կ'ըսեն որ արեգակնազօր այդ էութիւնը տեսած են միայն իրենց նախնայորդը, եղբոր չենք, եւ ապա համար այդ զօրութիւնը անուանուած է «Շեխան տի» (այսինքն չենք տեսնուած) եւ կամ «խօ տի» (ինքը տեսաւ): Կան այնպիսի չենք ցեղեր որ կ'ըսեն թէ այդ միեւնոյն անձնաւորութիւնն եւ միշտին բառերու կրճատումն է ինտա կամ ինտէ (**): Բայց կան այնպիսի չենք որ կը հերքեն այդ բացատրութիւնը: Կ'ըսեն նաեւ թէ եսթ հեշտակապահներ կան երկրի վրայ յաճախ չըլլող, որոնցմէ աւելն մէկը արեւուն մէկ գոյնը կը ներկայացնէ եւ իրենց անուններն են՝ Ագրայէ, Ճիպրայէ, Ագրայէ, Միքայէ, Ագրայէ, Դուրայէ եւ իմամայէ որ իրենց հրամանները կատարող հեշտակներն ունին:

(*) Տես «Անհիստ», Աստիթիւն 12, եւ Բ. — տարի թիւ 1-2

(**) Բրիտանական երկրաբանութեան կ'ըսեն թէ Քլեմատտ եւ կ'ընդունին որով արեւի լոյսը եւ զօրութիւնը որ Շեխանտի փոքր է եւ շատ յետաւ այնպէս

Եզրտինները իրենց նախնայորդու գոյութիւնը Ագրայէ շատ առաջ կը համարին: Իրենց նախնայորդու ստեղծագործման մասին եղած աւանդութիւնը, — որով կը հպարտանան եւ օտարէն կը պահեն, — չեն կրցած գիտնալ, իսկ Ագրայի ստեղծագործութիւնը այսպէս կը պատմեն: Իրենց այս առաւելութիւնը տալով, կ'ըսեն որ Ագրայի ստեղծագործութիւնէն առաջ Եզրտի չեն ցեղեր երեք գլխաւոր բաժանում ունեցեր է՝ Շեխէ Բարբան կամ Շեխէն-խան, Շեխ Մանն եւ Շեխ Շաման, թէ Շեխ Շամանները Ագրայէն առաջ չորս տոհմի են բաժնուած, — Սլատինան, Նաւարտինան, Շամապոնին եւ Մալաք-Յախրատինան, — Կ'ըսեն որ Մալաք-Յախրատին տոհմի հինգերորդ Յախրատին օրով Շեխատին երեւցեր է երկրի վրայ, իրեն պարտեղ մըն է անկեր ու Ագրայ ստեղծելով իր պարտեղին պահպանէ է կարգեր, եւ թէ Յախրատին այդ տոհմի Շեխատինի եւ հրեալակապահներու առջեւ ծառայելով՝ մասնակցներ է Ագրայի ստեղծագործութեան եւ Շեխատին «մալաք» տիպոսը ընդունելու: Ագրայի համար կ'ըսեն՝ երբ անգամ մը գիւտինը հերկելու կ'եղէ, հողին մէջէն մարդու մը գանդը կը գտնուի եւ ինքը՝ շատ իմաստուն՝ կը գուշակէ որ իրմէ առաջ գոյութիւն ունեցող մարդը նախնայորդ Ագրայ անունը ունեցեր է:

Երկրի մէջ կտմէ ջրեղեղով ծածկուելու եւ միայն Նոյն ու իր տապալանի մէջ եղած արարածներու ազատիչը հերքելու գիտէ: Կ'ընդունին թէ ջրեղեղ եղած է եւ անով երկրի մէջ մասի բնակիչները միայն են խեղդուած:

Եկած: Թէ ինքն Շեխատին է որ եղբոր չեն իր կերպարանքը մտած քրիստոսին օգնութեան է հասեր, բայց տեսնելով որ զանի արդէն խաչին վրայ է գտնած եւ միայն զամ մըն է մնացել, զամը անայտացուցած, եւ քրիստոսի հողին ու անոր արեգակնային զօրութիւնը իր հեղեղ անունով տարած է: Բայց ինչպէս ըսի նախապէս այս պարագայի մէջ կը կեղծեն, որով հետեւի որ Եզրտիններ իրենց զատ բոլոր ազգերը խառնուած եւ պիտի համարելով ինքն ընդունել որ արեգակնային զօրութիւնն անոնցմէ ծնած ըլլալ, եւ թէ Շեխատին՝ որ արեգակնային զօրութիւնն կը ճանչնա՝ մարդէ ծնուելու չեն ընդունել, հետեւաբար արեգակնային զօրութիւնն չեն կրնար ընդունել մեր առատութեղի ինտա որ մարդոցմէ ծնաւ եւ մահուամբ մեռաւ: (Թէպէտ ըստ մեզ մեծնել է յետոյ յարեալ):

Անգամ մը տառնք իմ ներկայիս ինչո՞ւն գիտցնելու մտիկըրած եմ իրենց մահմտական փութեղութեան հետ ունեցած խօսակցութիւնը, այդ խօսակցութեան մէջ կ'որոշմանքին քրիստոնէութիւնը եւ զիբից կրօնքով մահմտական Մուհամմադ մարդկային ընդունելու հը-ւաշնէին, միջոցն: Նոյն մտքով Մուհամմադ չայ-հոյիքը տեսած է ուրիշ անուններ: Այս հետեւութիւններով համոզուած եմ թէ Եզրտինները առաւել քրիստոնէական կամ մահմտական կրօնքներու ազդեցութիւնը կրելու պատճառ են իրենց կրօնքը:

եւ իրենց ցեղերու բաժանումը որմէ մաս մը Սեպակն եւ մաս մը ջրհեղեղէն առաջ կը հաս-
մարեն կ'ըսեն որ անխառն մնացած է միջնեւ-
այսօր :

Շեխանտի շախարհգալու պատմութեանքներն
մէկը հոս ներկայացնեն :

Կ'ըսեն որ Շեխանտի անգամ մը երեւցած է
Շանգալի մէջ, աշխարհի բոլոր իմաստաւորները,
մանաւանդ արաբ իմաստաւորները լսելով անոր
մասին խօսութեանքը, ծէշ (թերեւս վագր) անուն
անարկու գազանը կը յաղթեն եւ օձերով ամա-
ձելով կուգան անոր հետ մրցելու : Շեխանտին,
անոնց գալը գիտնալով, իր Մամառաշա
ծառան դանոնք զիմաւորելու կը զրկէ, եւ
այն ազօրութի քարի մը վրայ նստելով քարին
կենդանութիւն կուտայ եւ կը յառաջանայ,
իմաստաւորները այս հրաշքէն անաբեկած կ'ու-
զեն անմիջապէս ետ երթալ եւ Մամառաշա,
զգալով զայս, կ'ըսէ անոնց. «Հողածիններ, ո՛ւր
կուգայի՞ք եւ ինչո՞ւ կը դառնաք, ո՞վ կը
փնտռէի՞ք կամ որո՞ւ համար եկած էիք, պա-
տասխանեցէ՛ք» : իմաստաւորները կը լսեն եւ
ինքը կ'աւելցնեն «ես դիտեմ ո՞վ կը փնտռէ՞ք,
անա հոն է, որ վէճ մը ճեղքած՝ ճեղքէն մէջ
կ'ալարի, դացէ՛ք եւ տեսէ՛ք դիմքը» : իմաս-
տաւորները վէճին կը մտօրկնան եւ ճեղքուածին
մէջ մտնելու անկարող կ'ըսեն անոր. «Ո՞վ
հզօր իմաստաւոր, մենք ալ իմաստաւորներ ենք,
բնու թիւը մենք ալ կըցած ենք հնազանդեց-
նել մը որ կամքին՝ շատ անգամներ, բայց մեր
կարողութիւնը աննշան է քու առջեւդ, եւ մենք
կը շուարինք թէ ինչպէս այս բաղմութեամբ
վէճի մը պատռուածքէն մէջ պիտի սղմինք,
միթէ՞ մենք մտեղնե՞ր ենք որ ճեղքէն երկու
կողմը փակչինք» :

Այն ատեն Շեխանտին կը հրամայէ վէճին բա-
ցուիլ եւ հիւրերը սեղանորէ եւ իսկոյն վէճը
կը հնազանդի : Բիշ յետոյ իմաստաւորները կու-
զեն լուացուիլ, մաքրուիլ եւ աղօթել : Շե-
խանտին կ'ըսէ որ լուացուելու պէտք չկայ,
եւ ամենապակուկէն է այն աղօթքը որ մարդ
մը անկեղծ սրտով կը հանգիստ խղճով կը
կատարէ, հոգ չէ թէ մարմինը աղտոտ ըլլայ,
իայց իմաստաւորները կ'ուզեն լուացուիլ : այն
ատեն գաւազանը վէճին գալնելով ջուր կը
բղիթցնէ եւ իւրաքանչիւր իմաստաւորին
համար կտոր մը օճառ (Յետոյ իմաստաւորները,
առանց անոր հետ մրցելու, կը հարցնեն իր ո՞վ
ըլլալը, կ'իմանան որ անծնունդ է եւ կը
հաւատան անոր սուրբ եւ երկնային ըլլալուն :
Ասոր համար նշխարները «պպչա՛ս» չեն ըներ,
եւ կ'աղօթեն առանց լուացուելու :

Մամառաշաի համար եւս կը պատմեն ուրիշ
շատ մը հրաշագործութիւններ, եւ կ'ընդունին

որ ան ալ մարդոցմէ չէ ծնած եւ մահով չէ
մնած : Հին աւանդութեանց լաւ հմուտ չիւրեր
Շեխանտին, Սոտէն ընդունելով կ'ըսեն որ Մա-
մառաշա նոյն ինքն Մէալիթի-Տաուզն է, թէ այս
երկուքն երբեմն երկրի վրայ իրարու հետ
յարաբերութիւն ունեցած են, բայց կան այն-
պիսի չիւրեր որ այս կէտը տարբեր կը բացառ-
են :

Մէալիթի-Տաուզը սա պէս ալ կը մեկնեն՝

Տաուզ (մետաղ), Մէալիթ (իշխող, տէր) եւ
Մէալիթի-Տաուզ (մետաղեայ աստուած) կ'ըսեն
որ իր եօթը նմանները ունի (եօթը կուռքեր) :
անոնք աշտանակներու վրայ են շինուած սեւ
հաւի եւ կամ աղաւնիի մը նմանութեամբ, եւ
թէ անոնք ո՛չ կը կտորուին, ո՛չ կ'այրին, ո՛չ
կը ժանդոտին եւ ո՛չ կը պակսին : Մետաղը,
որմէ այդ կուռքերը շինուած են անծանօթ է
կ'ըսեն, թէ այդ կուռքերը Մէալիթի-Տաուզի
հողոյն պատկերը կը ներկայացնեն եւ այժմ
«անտեսանելի են մարդոց եւ կորուսած», եւ
թէ անոնց վրայ երկնային գրեր եւ կնիք կան
եղեր :

Շանգալին եկող զաւալները (պատուիրակ)
իրենց հետ կ'ուշենան այդ արձաններուն
նմանութեամբ ձուլածոյ աղաւնիներ որով
եղիտի գիւղեր կը շրջին եւ ասասնորդին կը
հաւաքեն : Որ գիւղը որ մտնեն, գիւղացի-
ները պարտաւոր են գիւղէն դուրս եկած դանոնք
զիմաւորել : այդ միջոցին պատուիրակ չիւրե-
րէն մէկը, առնելով աղաւնի տուփը որ
կաշնայ պարկի մը մէջ գրուած կ'ըլլայ,
գիւղապետի վզէն կը կախէ եւ այն ատեն
միւս պատուիրակներն իրենց գրապններէն հին
ձեւով փողը կը հանեն եւ տխուր երգեր եղա-
նակելով դիւղը կը մտնեն : Ասոր հետ ունին
«ուխտի ճրագ» բացմանդմանի լուսապիւնե-
րով, որուն մէջ կը վառեն բոյսեր բաղադրուած
մեղք անմահութիւնով եւ հեղուկ : Օտարազ-
գիւրներէ այս արարողութիւնները կը թաքցնեն :

Շեխանտի համար սա աւանդութիւնը կայ :
Իւրաքանչիւր չիւր ունենալու է մազէ հիւսած
զլիւսակ մը որուն «թաճ» կ'ըսեն, եւ երբ ու եւ
չիւս մէկի մը հետ կուռի բռնուելով անոր
առաջին հարուածը թաճով տայ ու յետոյ եթէ
նոյնիսկ անապու վէճը տայ չիւր, նշխարնե-
րու առջեւ արգար կը նկատուի իսկ եւլէ առանց
նախապէս թաճով զխմադրելու կուռի
բռնուել ու նոյն իսկ իրաւունք ունենայ եւ վի-
ւաւորուի : Նախատանաց եւ լաւագոյն լաւքի
կ'ենթարկուի, իսկ փերբու համար կ'ըսեն
որ երբեմն քառասուն տոնէ են եղեր, եւ իրենց
Փիրէ-չըլ-փերան տոնէն յաշտուուեր են «որմ-
տար»ներ (մարգարէ, գուշակող) որոնց հրաշ-
գործութիւնները մինչեւ հիմա կը խօսուին :

Շեխ ու փրկորը կը պատմեն նաեւ ուրիշ աւանդութիւններ որ նմանութիւն ունին Ս. Գրքի, չնեմք պատմութեան գրութեանը, եւ այս բոլորը իրենց կը վերագրեն, անոնք կը թուեն իրենց նախապաշարներու Շեխաւտիին հետ ունեցած յարաբերութիւնները, անոր հետու նեցած տեսակցութիւնները, զանի հիւր ընդունիլը, անոր սուգները լուսլը, եւն, նման այն աստուածային ընդունելութեան որ Ս. Գրքի մէջ կը գտնեմք Աբրահամի, Իսահակի, Ղովտի, Մովսէսի եւ ուրիշ նախապետներու ու մարգարէներու ժամանակ, Սիսլ կ'ըլլայ ըսել թէ Նքիտիները մասնատական կամ քրիստոնեայ ազգերու հետ չփոխելով անոնցմէ հասկցած Ս. Գրքի այս անցքերը, իրենց նախապաշարներն եւ իրենց Շեխաւտիին հնգվերագրած, որովհետեւ եթէ Նքիտիներու այս աւանդութիւնները ամբողջութեամբ հաւաքել կարելի ըլլայ, պիտի տեսնուի որ Նքիտիները ոչ միայն մասնատականներ կամ քրիստոնեաներէ փոխ ատած չեն, այլ Ս. Գրքի անցքերը միշտեւ Մովսէս ուրիշ բան չեն ըսաց եթէ այսպիսի աւանդութիւններու ծագկաքաղ ընտրութիւնը եւ բարեփոխումը, Հետագայքն է դիտելով թէ արդեօք Ս. Գրքի մինչեւ Մովսէս եղած անցքերը եւ Նքիտիներու մէջ եղած աւանդութիւնները իրենցմէ աւելի հին ազգերէ՞ առնուած են, թէ մէկը միւսին — իրենք կ'ըսեն որ այդ բոլորը եւ ուրիշ շատ պատմութիւններ կան գրուած իրենց մասնագր գէրը գտնուող գրքին մէջ, ուր օրը օրը գրուած են աշխարհի բոլոր անցքերը, թէ այն գիրքը կաշիէ թղթի ունի (անշուշտ մագաղաթ ըսել կ'ուզեն), եւ թէ միշտ աւելնալով այնչափ մեծցած է, որ այժմ փխտադրելու համար եօթ ուղտ հարկաւոր է:

Նքիտի չեխ ու փրկոր՝ իրենց աւանդութեանց վրայ հիմնուած, կ'ըսեն թէ Հայն եւ Նքիտի երբեմն կ'ըստակից ու բարեկամ ազգեր են եղած, թէ իւրաքանչիւրը ունեցած է իր մէկ Դէրը, Նքիտիները Շանկի կամ Շանգար Դէրը, իսկ Հայերը Ձանկի Դէրը (այժմայ Մշոյ Ս. Կարպատը զոր կը յարեն Նքիտիներ), թէ Հայերը իրենց կ'ըսեմք չեխեր են նախ իրենց Դէրերը շատցնելով, ուրիշ կուտգեր պաշտելով եւ յետոյ քրիստոնէութիւն ընդունելով:

Իրօք այլ եթէ առնենք գաւառացի Հայերու նախապաշարութիւններն եւ աւանդութիւնները, կը զարմանանք տեսնելով որ անոնք նոյն են ինչ որ Հին Նքիտիներու մէջ եղածները. հոս կը գտնուիմ Հայ եւ եգիպտոս նախապաշարութիւններն եւ աւանդութիւններն չարք մը իրեն հաստատութիւն իմ ըսածին:

Հայոց նախապաշարութիւններն եւ աւանդութիւնները երեք չըլլանի մէջ պէտք է փրկուեմք. Ա. փոքր աղոց քով (աւելի գիւղերը ուր դպրոցներ չկան), ատեն նոր արթնացած կը խօսին միշտ իրենց նախորդներէն լսելով եւ իրենց յաջորդներուն փոխանցելով. Բ. կոյո եւ անուս աղջկանց քով, աւելի հիւանդոտներուն եւ ցաւագարներուն որոնք չեն ամուսնանար եւ իրենց գառն կեսնքը կը միւսիթաւրեն աւանդական զրոյցներուն եւ նախապաշարութեանը գործադրութեամբ. Գ. պառաւած աղջկանց, այրի եւ անդաւակ կանանց եւ կոյրերու քով, որոնցմէ քաղած եմ հետեւեալները.

Պատահաւորապէս կրնորը Յիսուսը աստուածորդի ընդունելով, կ'ըսեն որ ան ուրիշ անգաղարի եւս աշխարհ եկած է առանց ծնելու. եւ անյայտացած ատանց մեղեկն, ինչ որ նմանութիւնն է Նքիտիներու Շեխաւտիին համար եղած աւանդութեան, եւ երբ հայ աւանդապաշարին հարցուի թէ ուրիշ անգամ Յիսուսը երբ է աշխարհ եկած, ան կը պատասխանէ թէ աստուածորդի Յիսուսը աշխարհ եկած է թէ՛ Զրէնդեղէն ատաղ կը թէ՛ վերջ ու իր ըսածներէն իբր փաստ կը ներկայացնէ Ս. Գրքի մէջ յիշուած Մելքիսեղէկ քահանայապետը որով ծնունդն եւ մահը յայտնի չէ՝ կ'ըսէ:

Նքիտիները կը հաւատան «նիաթ» կամ չար-աշքին. նոյնպէս կը հաւատան գաւառացի Հայերին շատերը «նիաթ» կամ չար-աշք կ'ըսուի այն սուր ու վէշ նալուածքը որով մէկը ուրիշը կը դիտէ, անոր կը նախանձի, անոր նման ըլլալ կը ցանկայ. եւ կը կարծեն թէ այդ նալուածքէն ազդուած, ենթական կը հիւանդանայ, կամ քաւած ատեն գետները կ'իյնայ, կամ վերջապէս փորձանքի մը կուգայ, Նքիտիները հիւանդը այդ ազդեցութիւնին ազատելու համար չեխ կամ փրկը կը հրաւիրեն որ ասեղ մը իսկ մը կամ քիչ մը աղ ձեռքին մէջ ատած հիւանդին քով կը վազէ եւ յօրանջելով ու անոր վրայ փչելով կ'աղբէ, եթէ ուռած փղը մը կայ՝ ամուսնով կ'աղբէ (այսինքն կը գրէ): Նոյնը կը գործադրեն աղօթաբար հայ կիները, որոնք պէտք է որ աղօթելու արտօնութիւնը ստացած ըլլան Հայաստանի մէջ գտնուող սուրբերէն զանոնք երազի մէջ տեսնելով, Այդ սուրբերէն մէկի, Ս. Կարապետի անունով «նիաթ» բժշկողները աստուծոյն տունէն բաղկացած աղօթք մը կ'ըսեն որուն մէջ ամփոփ կերպով կը յայտնուի մինչեւ հիմա գործադրուող չարք մը նախապաշարութիւններու եւ աւանդութեանց պատճառները. հոս կը գտնուիմ զայն ամբողջութեամբ եւ իսկութեամբ:

Կառաւարացի Հայերը երբ իր մը կորսնցնեն, փախուցիւ համար սա միջոցին կը զխնեն՝ գետինը թուգ կը թափեն եւ վրան խիւր կը դնեն խաչածեւ։ Նոյնը կ'ընեն Նգիտինները կորուստի համար, թուգի փոխարէն ջուր գործածելով, եւ երկուքն ալ այս պատճառով թէ աստա՛նայ մը իր ճամբան կորսնցուցած՝ կորուստի վրայ է նստած, ու այդ խիւրէն կամուրջի շնորհիւ իր ճամբան աստիճանելով պիտի անցնի երթայ, որմէ յետոյ ամէն անհիւն տեսանելի պիտի դառնայ եւ կորուստը եւս ինչան պիտի գայ։ հայ երախաները խիւրէն կամուրջը եւ թուգէն-ծովը իրենց ավին մէջը կը շինեն, յետոյ միւս ձեռքով վրան կը զարնեն, խիւրու մեծամանուկ թիւնը որ կողմ ի յայնայ կը նշանակէ թէ կորուստը ար Կողմն է։

Նգիտի վիճակահանները կանաչ աման մը ջուր լցուցած՝ անոր մէջ կը նային եւ գուշակութիւններ կ'ընեն։ Նոյնը Հայերը, եւ ուրիշ քանի մը գուշակութեան ձեւեր ալ որ քրիստոնէութիւնն է բերած իրենց մէջ։ Կ'ըսեն թէ Յարութեան եր'ւոյնին ծնած մանուկը, լաւ վիճակաւ եւ կ'ըլլայ իճէ ինքը տարուան հասնելէ յետոյ միշտ իր աջ ձեռքի բխմամբ եղջերակ վրայ նայի։ Նաեւ դեռ արբուռքի չհասած աղիկներուն ձկնալակ կտաւ։ Ի վրայ նայի՝ հրուստն եւ արայէնով ալք փոքր աղիկները գուշակութիւններ կ'ընեն։ Ասոր համար հազիւ ութ տարւ տարուան հասակ ունեցող աղիկ մը կը սորվեցնեն որ կոպերը առանց թարթելու միշտ նայի կը տեսնի եւ անի թարթիկները չշարժելու համար իր մատուցներով ամուր մը բըռնած՝ նսած ննայարծ կը նայի կտաւին, եթէ փորձը առաջին անգամն ըլլայ՝ շատ ուշ կը յաջողին եւ իրենցմէ շատերը վախերէն կը հեռանալան։ Անոնք երկար ատեն կտաւին նայելով իրենց յուրը կողմներուն կ'ըսեն որ կտաւին մէջէն ծով մը կը տեսնեն եւ քիչ յետոյ կ'աւելցնեն թէ ծովին մէջ ձերտին մը կը լողայ, ապա կ'ըսեն որ իրենց մտեալ բարեկամները զաշաղիմէջ նստած ծովուն մէջէն դէպ ի իրենք կուգան, այս կացութեան մէջ ձերմակ կտաւ։ Ինչ ենթակայ եղող աղիկը արտափաներ եւ ինք իրմէ ելած կցկատուր պատասխաններ կուտայ իրեն ուղղուած հարցումներուն։ Այս փորձը որ մինչեւ հիմա իսկ կը գործադրուի իր շատ միասակար հետեւանքը կ'ուսնանայ, գործադրելու առիթ տուողները պանդխտութեան մէջ ամուսին կամ զուակ ունեցող հայ կիւններ կ'ըլլան որ անոնց կացութիւնը կամ ապագան գիտնալու համար այս միջոցին կը զիննի եւ իրենց մատաղ աղիկները ատոր կը զոհեն ու այն խնդները համոզուած թէ տարիներէ ի վեր պանդխտութեան մէջ եղող

հայրը կամ եղբայրը պիտի տեսնեն, սիրով կ'ընդունին իրենց առաջարկուած դերը։

Նգիտինները միեւնոյնը կ'ընեն Հայոց աստիճաններ, նաեւասարդին, ինչ որ կ'ընեն Հայեր։ Թողլով այն աստիճանութիւնը զոր գաւառացի Հայերը կը կատարեն այդ օր, անոնք տարեմուտի առաջին գիշերը կաշիէ պարկ իր ատած ձեռուընի, կը սկսին զարնել ասն ամէն անկիւն՝ «Երբ տ, դրեմ» կանչելով։ «Երբ տ» ները անցնող տարուան չար ժամերու, չար օրերու, հիւսնգութեանց եւ մոռնողներու ուրուականներն են՝ որ նոյն տարուան վերջին ամսուն կը տեսնուին մարդոցմէ։ Հայերը Երբ տաները իրենց տուններէն դուրս վանելով անոնց ետեւէն հնցած ամսն մը կը հետեն եւ գուտեհին կը կղպակ վայ այն մարդուն որ աջ օրը շուտ մը տունը եկած չըլլայ, որովհետեւ նոյն օրը ուշացողը ներս չեն առնիր, վախճանով թէ ըրոր Միտաները անոր հետ ներս կուգան։ Այսպէս եւ Նգիտինները մէջ։

Ասոնցմէ դատ միեւնոյն հեքեաթները կը խօսուին թէ Հայերն եւ թէ Նգիտինները՝ թաշմանց թաղաւորներու եւ քաղերու մասին։ Գաջանց թաղաւորներու մատանին որու զօրութեամբ կ'ըսեն թէ կարելի է մարդու իր փափաքածին հասնել, միեւնոյն ետանդով կը բաղձան ունենալ Հայերը եւ Նգիտինները, եւ միեւնոյն զրոյցները կան նախամարդոց մասին այս երկու ազգերու մէջ, որոնցմէ է «կորսուած ուրբաթի» հեքեաթը։

Կ'ըսեն թէ նախաստեմ մարդը (ըստ Հայոց Աղամբ) թղտուներուն, անասուններուն ծառերուն, կանանչներուն, թփերին, սողուններուն, գաղանդներուն մէջմէկ տեսակ անուն տաւած էր։ Իր որդիները, իր թոռները, իր թոռան թոռները, իր աղջիկները, իր հարսները, միեւնոյն անուններով կ'անուանէին զանոնք։ Ծառ թէ թիւ ժամանակ անցնելէ յետոյ ելաւ նախապետ մը՝ շատ իմաստուն, շատ խելացի, շատ հանճարեղ, անակն որ երկրի ժայռին իրենց տեղէն ժամ կը բերէր, երկրից մանրիկ աստղերը կը համարէր։ Այս նախապետը եօթ տարի, եօթ ամիս, եօթ չաբաթ, եօթ օր, եօթ ժամ ծով պահեց, դիշեր ու ցորիկ աղօթեց, խելք թափեց, միտք տուաւ ու միտք տաւ եւ վերջապէս հնարեց ամուսնան, օրերու, օրուան ժամերու անունները ու իր որդիքն ու իր թոռները ուրայն եղան այս նոր գիւտին վրայ։ Բայց, օր մը, տարին չար, ամիս չար, չարաթ չար օր մը, նախապետի թոռներէն մէկը, նախապետին չափ իմաստուն, չարթուան օրերը իրարու ետեւ կապեց՝ կապած ժամանակ ուրբաթ օրը փախաւ։ Լուր տուաւ իր հասակակիցներուն, իր եղբայրներուն որ Կան ուրբաթը բռնեն, ժողովուեցան,

աշխարհը իր չորջր փողուեցան, ու ինքը նո-
րէն շարժուայ օրերը իրարու ետեւ կապեց
այսպէ՛ն՝ երկուշաբթի՛, երեքշաբթի՛, չորեք-
շաբթի՛, նինգշաբթի՛, . . . չաբա՛թ, կիրա-
կի՛. զինք չըջապատողները գիտեցին որ ուր-
բաթը չկար, ուրբաթը փախած էր . ձայնը
նահապետին ականջը հասաւ նահապետը կան-
կեց իր թոռը ու ըսաւ որ չարթուան օրերը
իրարու ետեւ չարէ, ու ան շարեց, նահապետը
գիտեց որ ուրբաթը չկա՛յ . ուրբաթը փա-
խած էր . կանչեց իր որդիներէն վեցը, մէկ ալ
ինքը՝ եղան եօթը . եւ եօթ զոյգ տրեխ, եօթ
զոյգ գուլպայ, եօթ տեսակ հագուստ առին ի-
րենց հետ, եօթ զոյնէ գլխարկով գլուխնին
ծածկեմք՝ ճամբայ կանխապէս ուրբաթը փնտռելու .
Դաքի՛ն, շատ ու քիչ դաքի՛ն չեմ գիտեր . գի-
տեմ որ եօթ սար անցան, եօթ գալատարուան
չափեցին . եօթ դատարբուր կիսեցին, եօթ
ջրի, եօթ ական, եօթ առուի, եօթ աղբի
զլուխը կանգնեցան՝ հարց ու փորձ տուին,
ուրբաթը չկար, մասնկրով ականջնին գոցե-
ցին եւ «Ուրբա՛թ, ուրբա՛թ» կանչեցին, ուր-
բաթը չսից . փորել վրայ պատկանան եւ զանի
ջրին մէջ փնտռեցին, բայց ի զուր, ուրբաթը
չգտան . դատարկ ձեռով տուն դարձան՝ նա-
հապետը շատ իմաստուն էր . շուտով ասոր
ճարը գտաւ . Շատ ուժեղ, շատ զօրեղ, այլան-
դակ քան մը, երկնաց ինչ, տարիներէ ի
վեր անտառի մէջ այրին մէջ կ'այրէր . նա-
հապետը կը կարծէր թէ ան է աշխարհի ստեղ-
ծողը, եւ անոր, ամէն օր, իր թոռներու մի-
ջոցաւ գտաւ մը կամ մաքի մը նուէր կ'ուղար-
կէր . մտածեց այս անգամ ինքը տանել նուէր
ու կորսուած ուրբաթի մասին հարց ու փո ձ
ընել, ուստի ելաւ շատ աղուեր, մատաղա
մաքի մը առաւ ու իր վեց ընկերներով անոր
քովը գնաց Ստեղծողը այրին ներսն էր, մաքին
այրին ներքը հրեց . ստեղծողը մըրթ-
մըրթումով մը կը դառնար այրին մէջ . այն
մասնանի նահապետը հարցուր ուրբաթի յա-
սին, ստեղծողը ձայնը վոռումբի կը փոխուէր, եւ
նահապետը, կ'սո՛ւնելով թէ փախչող ուրբաթը
ստեղծողի քովն է եկեր եւ ստեղծողը զանի
զուրս հանել կ'ուզէ ու չի կրնար . մա՛տեց իր
զլուխն ու ձեռքերը այրին բացուածքէն ներս
անցնելով օգնել իր ստեղծողին, ուստի ըսաւ
իր որդիներուն՝ «Վշուխա՛ն ու ձեռքերս ներս
մտց' ելէ յետոյ քանի որ ես ոտքերս չար-
թեմ, գիտեցք որ ուրբաթը բռնելու կ'աշխա-
տիմ, եւ երբ զանի բռնեմ ա՛լ ոտքերս չեմ չար-
թեւ եւ զուգ զիս դուռը կը քաշէ» . ու անպէս
ալ ըրաւ . Այրին ներսէն հարուածի ձայներ եւ
կանչաբուռեցներ կը լսուէին, նահապետը արա-
գոթեմատը տոբերը իրար կու տար, իր որդիները
կ'ուրբաթանային որ կորսուած ուրբաթը չուտով

զուրս պիտի գայ . անցաւ կարճ միջոց մըն
ալ . նահապետը ոտքերու շարժուածքը դադ-
րեցուց . իր որդիները հետեցուցին թէ ու-
րբաթը բռնուած էր եւ զուրս քաշեցին զայն .
բայց ի՛նչ տեսնեն, նահապետի գլխու կէտը
չկար, քիթ բերան իրարու էին խառնուած,
մարմինը արիւնով ներկուած, եւ ուրբաթն ալ
մէջտեղը չկար, Ասոր վրայ մեր իմաստուն
ները լինէ՛լ սկսան . ննդիբը ծանր էր, մաս մը
կը պնդէր թէ նահապետը տունէն զուրս եկած
ժամանակ դուռը արդէն վրան չէր, ուրիշներ
կը կարծէին թէ վրան էր եւ ասոր համար վի-
ճել սկան, բայց չկրցան որոշել թէ՛ նահապե-
տը իրենց հետ եղած ժամանակ դուռը վրան
էր թէ վրան չէր . նահապետէն յետոյ ամենէն
հանճարեղը անոր կիներ էր, իրենց ամսորը .
ուստի անոր գացին եւ ըսին . «Մայրի՛կ, աս
քեզ հաց աւ քեզ հացի տաշը, աս քեզ ջուր
աս քեզ ջրի փարչ, աս քեզ աղո՛ւ ու աս քեզ
աղածան, աս քեզ կաթն աս քեզ կթան, աս
քեզ կիթն աս քեզ քըթոց, աս քեզ լո՛ծն աս
քեզ լծան, հոսիկ մեր օձախն մենք զուր
տակա՛ն՝ որ դուռ զոդողին ըսես, մեր պապը
բեր մեզ հետ եկաւ գլուխը վրան էր թէ վը-
րան չէր» . Մայրը մտածեց, խելքը գլուխ
տողվեց, յետոյ նստաւ խելք թափեց, մտքին
դարկաւ, բայց ի զուր . ի՛նչ ընէր, ինքն ալ
մոռած էր, ուստի այս տարակուսական պա-
տահանը տուաւ . «Որդի՛քս, զի՛նչ միջոցս
պահեմ, զի՛նչ սուտ խօսեմ, չեմ յիշեր . դիտեմ
որ ձեր հայրը երբ աղ ու հաց կ'ուտէր՝ ձեռով
ի բերան քան կը կրէր, բերան բաց ու խուփ
կ'ընէր, աչքի լուսաւուն կը խաղէր, սպակուցը
կը շողէր, կողպեր կը թարթէր, լեզուէն կը
ճրլւըլէր, դուռն ի կ'ըրթէր ու գէր, ու մօրուք կը
ժամէր, բայց չեմ գիտեր գլուխը վրա՞ն էր թէ
վրան չէր» :

Կ'ըսեն որ նահապետի ստեղծող աստուածը
արդ մըն է եղեր . ժամանակ մը յետոյ, տարին
բարի, ամիս բարի, շաբաթ բարի, օր բարի օր
մը ուրբաթ կ'ըլլայ եւ խօսակցութեան մը
մէջ նահապետը կտրիճ թոռներէն մէկը դանի
կը բռնէ՝ «Այսօր Ուրբաթն է՛» ըսելով անմիջապէս
շատ մը մարդիկ կը հաւաքուին, եօթն օր ու
րախութիւն կ'ընեն եւ այն օրէն ուրբաթը
շարժուան «նշով» օրը կը մնայ »

Այսպէս հեքեաթներու մէջ կը հանդիպենք
ձիեր, օձեր, թռչուններ, ժայռեր, եւն որպէս
ստեղծող ճանցչուած բլլալուն :

Նեղիտիները նախապաշարունակով կաշկան-
դուած՝ ինչպէս Հայերը՝ համոզուած են որ եւ-
րան այրերու, անձաներու եւ եկեղեցիներու
մէջ հրեշտակներ կամ աստաճանիք կը բնա-
կին, եւ ասոր համար է որ Նեղիտիները իրենց

բնական գիւղերու մէջ հողոյ աւերակ եկեղեցիներէն հետո կը շինեն իրենց բնակարանները եւ աւերակներու քարերը իրենց շէնքերուն յին գործածիր :

Իրենց, Ս. Կարապետէն զատ որով կ'որդնուն «բը զբը մանղին» կը յարկեն նաեւ Ս. Առաքելոց եւ Ս. Աղբերկի վանքերը՝ հաւատարմով թէ այնտեղ հրեշտակներու կամ սատանաներու բնակութիւն կայ, որովհետեւ աւաղաքար կը պատմուին իրենց մէջ այդ սուրբերու հրաշագործութիւնները :

Ս. Աղբերկի համար կը պատմեն թէ «որմաքար» մը հոն երթալով բշկած է մահամերձ երեխայ մը, թէ հոն բնակուող հրեշտակները կենդանացուցած են այրուած եւ մեռած ուրիշ երեխայ մը, ինչ որ կը պատմեն նաեւ քուրտ ցեղերէն շատերը չայոց մէջ՝ յը աւաղաքութիւնները կը պատմուին սա պէս, եւ ասի գրուած կար նաեւ Ս. Աղբերկի գտնուող ձևագիր գրքերուն մէջ : — Կ'ըտի թէ Թաղէոս առաքելաւը Հայաստան գալով այդ գաւառը կ'երթայ եւ կը բշկէ Բռնիկ իշխանի մահամերձ երախան : Բռնիկ իշխան անոր այս հրաշագործութիւնը տեսնելով անոր քարոզած վարդապետութեան ճշմարտութիւնը կ'ընդունի, եւ իր զովանաորութեան տակ գտնուողներուն հետ քրիստոնէայ կը դառնան : Ետոյ Բռնիկ իշխան կ'ուղէ իր նոր Աստուծոյ համար սուն մը կառուցանել եւ կը հիմնէ Բռնայէնու (Ս. Աղբերկի) վանքը, մէկ պատը ոսկի եւ միւսը արծաթէ կոտրելով : Թաղէոս առաքելաւը, զոմիւրով հանդերձ անոր աստուածաբարութիւնը, այդպիսի շնոր շէնքի մը կառուցումը աւելորդ կը գտնայ եւ կ'ըսէ. — Այս խաղաղ ժամանակները պիտի փոխուին, պիտի գայ ժամանակ մը որ այս երկիրը անտէրներու ձեռք ինչայ, պիտի չարերն ու մարդապաշտները յատնան եւ զոդ ու աւազակները անխալ չըրջին երկրիս մէջ» եւ կը խնդրէ որ հասարակ քարերէ ամուր ու պարզ աղօթխանոցի մը կառուցանէ Բռնիկ իշխանը կը համաձայնի եւ առաքելաւը հրամանը կը գործադրէ : Թաղէոս առաքելաւը ի նշան շնորհակալութեան եւ եղբայրութեան հրաշքով երկու աղբերները կը ստեղծէ : մէկը ի յիշատակ Բռնիկ իշխանի եւ միւսը իր յիշատակին (այս պատճառներով է, անշուշտ, որ այդ վանքը կ'անուանի Բռնայէնու վանք եւ Ս. Աղբերկի վանք) : Իսկ ան խացած երախայի կենդանանալը Հայքը կը պատմեն սա պէս : հոն գտնուող սուրբի մը մասունքը (որ Իրիգոր Լուսաւորիչը Յունաստանէն էր փոխադրած) կենդանացուցած է Մանազկերտի իշխանի վառարանը ինչպիսի գործելի (ածուխ) քարած երեխան եւ այս պատճառով Բռնայէնու վանքը անուանուած է

նաեւ «Գործելարու ց-վանք» ու այդ մասունքը պարունակող խաչը «Գործելարու ց-խաչ» :

Ս. Առաքելոց վանքը, որու հրաշագործութիւնները կը պատմուին Հայքի, Սիւրիոյ եւ Քրիստոսի, կառուցուած է Գրիգոր Լուսաւորիչէ Միկնիւ վերջին, ինչպէս Հայքի, նոյն պէս շատ մը եղիտի եւ քիւրտ ուխտաւորներ մատաղցու եղներով ու յոխարներով կը դիգործին Ս. Կարապետի ինչպէս եւ Ս. Աղբերկի ու Ս. Առաքելոց վանքները, եւ ուն է մէկը չէր համարձակիր սեփականել այս սուրբերու կառուածները, սակէ ութ տարի տալ իր հայատեղութեամբ եւ իր եղեւններով նշանաւոր Մուսա-Պէյի եղբայրը, Ջազոն, առաջինը ըլլալով կը յանգընէր սեփականել Ս. Աղբերկի անտառը, ինչ որ սակայն չամրագրեցաւ ընդէ եւ յանկարծաբան եղաւ այն ժամուան իսկ երբ այդ անտառի ծառերը կտրելով իր սունը կը փոխադրէ : Մեր «ողորմած եւ երկոյնամիտ» Աստուծոյ որ այդ գաղափարացաւ մարդու եւ անոր եղբոր իրենց նմաններու արիւնը խմելէն չէր զգաստացած, երեւի այս սուրբի ծառերուն վէրքերէն հոսող ջուրի կաթիլներէն աւելի ուժեղի ազդեցութիւնը էր քան հարկաւոր անմեղ Հայքի աւիւններէն, քան այրիներու ալի արտառէն, քան բոխաբարուած կոյսերու թալկացուածը, քան որբերու անպարտապարան կրօնքի թնկէն եւ քան վառարանի առջեւ, շամփուրներով խոցցուած ողջակիզի մարմնոյ ճարպահատէն զոր գործադրած էին այդ մարդակերպ հրէշները : — Ջազոն հասած այդ պատիժը սարսուռ մը թափած էր ըլլոր միւսլիմաններու վրայ, բայց երեւի միւսլիմանի «Ալա»-ը ալ յաղթած է մեր Աստուծուն որ զինք պայտռչեցաւ կըցան կոյուղսիւի ու այրել այդ սրբավայրերը ... (*)

(*) Ս. Աղբերկի եւ Ս. Առաքելոց վանքերը այն հողապատեւած վանքերն են որոնց մասին ասէ քանի եւ մարտառաջ գրեցին Տայի եւ օտարազգի լրագրողները ծառ միայն կտրելէ յիշել կայ որոտաւ զոր Տայ ապրը ունեցաւ այդ վանքերու կոյուղսիւմով : Անոց մէջ էր պահուէին մարդապիտակ շատառաւ ցորձ մը՝ օգտաւ շատ պարունակութեամբ, որուն կը միտնոր Անակայ որդի Գրիգորի յուսարեն ինքնապի կենդանութեան թաղման ընթացքը զոր կատարած է ասի վեց-եօթ քար առաջ Ձրգանէլ Մամիկոնիւնց իշխանը, նաեւ ուրիշ ձեռագործ, ու Տին քուսներ, իրեղէններ, ուղաններ, են որոնք աւսոր Ղվան... Այդ վանքերու մէջ կային գերեզմանաւորներ որ կը կառուէին ըլլալ Տանտա Մամիկոնիւց իշխանի, իսթրապուս, Մամիկոնի Մամիկոն, Համապապու, Միսրոպայ, Ան, որ լարդուփշուր եղան կողադաշտներու անքերով որոնց համար, աւանդութեամբ, այլապէս աղբերու դամբարաններն էր քանդել, անոնց քարերը շարդել կամ ծառակայ գտնուէիլ՝ բողգաւոր դառնալուն մէկ միջոցը կը համարուի :

Այդ դամբարաններու մեկունի մարդոց ըլլալը կը հաստատէր քո Մամիկոնիւց իշխանը գրուած ձեռագիր որով զինք մը որ կը գտնուէր ի Հայաստան :

«Քիւրտ» անունով ազդութիւն մը չկայ եւ «քիւրտ» անունով ճանչցուած ցեղերը ազգայնական, հաւաքական անուն մը չունին: Դուք միամտօրէն ականադրելի թէ այսօր ամբողջ աշխարհը գանոնք կը ճանչնայ «քիւրտ» անունով, սակայն այդ փաստ մը չէ թէ «քիւրտ» անունը կրող ազգ մը գոյութիւն ունի, որովհետեւ այդ անունով ճանչցուած ցեղերէն եւ ոչ մէկը կ'ընդունի պայն, եւ եթէ մէկը անոնց «քիւրտ» անունը տայ, զայրոյթով՝ «Քիւրտը դուն ես» կը պատասխանեն: Թէեւ կայ ուրիշ անուն մըն ալ, «Կուրմանջ», որով կ'անուանեն չիւրեմք ազգ ցեղերէն շատեր, սակայն կան այնպիսիներ որ «կուրմանջ» կ'անուանեն «աշիբ» կոչուած ցեղերուն հպատակ եղող ցեղերը, եւ հաւանական է որ «կուրմանջ» անունը այդ ցեղերու վրայ զրոյցուած ըլլայ՝ անոնց բոլորին զօրեղ ազգութեան մը հպատակ դառնալէն յետոյ «կուրմանջ» եւ «քիւրտ» բառերու ստուգաբանութեան մասին թեր ու գէժ կարգ մը կարծիքներ են եղած՝ որոնք անստույգ են, եւ մենք Հայերս դեռ չենք կրցեր իրենց իսկուութեամբ ճանչնալ մեզ շրջապատող ցեղերը: Անշուշտ այդ ցեղերէն կան այնպիսիներ որոնք Հայութեան դարաւոր թշնամիներն են եղած, եւ այնպիսիներ որ մեր նախահայրերէն գերուելով բերուած են Հայաստան ու այսօր մասնաւոր անութիւնը ընդունելէ յետոյ զիրենք գերողներու վրէժը անոնց որդիներէն կը լուծեն, սակայն կան նաեւ այնպիսի ցեղեր որոնք՝ ծագումով իսկ Հայուն մօտ, միշտ համակրական եւ բարեկամական հակումներ ունին զէպ կ'էալ ազգը:

Յանկալի էր որ ուրիշներ Անհալուի աշխարհուն մէջ «քիւրտ» անուան տակ խտացած տարբեր տարբեր բարբերով եւ յատկութիւններով ցեղերը ճանչցէին իրենց իսկական եւ ուրաշ գոյնովը, իրենց զէպ ի Հայութիւնը ունեցած հակումներով կամ ատելութիւններով, եւ հայ ազգը ճանչնար իր բարեկամ ու թշնամին այդ ցեղերէն:

Դաւով Եդիսիներու եւ Հայերու յարաբերութեանց, Եդիսիները ինն ժամանակ ի վեր Հայերն իրենց բարեկամ ընդունած ըլլալով, միշտ բոլոր ազգերէ եւ ցեղերէ աւելի բարեկամական հակում մը ունին զէպ ի Հայութիւն: Իրենց առ մեզ ունեցած համակրանքը կրկնապատկուած է ոռւսօթեքական պատերազմի միջոցին՝ ոռւսահայ զօրապետներու իրենց ըրած բարբերութիւնն, եւ եզրիք գաղթականութեան հոռւական հողին վրայ բնակութեան տեղ շնորհելուն համար:

Իրենցմէ անոնք որ հայ տուններու մէջ կամ Հայերու հետ մօտէն յարաբերութիւններ ունեցած են, զարմանօք կը պատմեն հայ ըն-

տանիքներու մէջ եղած բարոյականի բարձրութիւնը որ կը պակսի իրենց մէջ եւ մանաւանդ Հայոցս մեր ազգականներէն ամուսին ընտրելու արգելքը:

Եդիսիները վերջին տարիներու թրքահայ զէպքերու միջոցին շատ սուրիներու մէջ օգնեցին Հայերուն, Թուսիոյ մէջ եղողները որ մեծամասնութեամբ ոռւսօթուրք սահմանին մօտերն են հաստատուած, Թուսիա գաղթող եւ հայրենիք վերադարձող խումբերուն առաջնորդեցին՝ կեանքերին զոհելու պատրաստականութեամբ մը, եւ շարաքներով իրենց տունները պահեցին ու խնամեցին անկարող, հիւանդոտ եւ ծերունի գաղթականները:

ՎՐՄԷՆ

ԶԱՅԳԵՐՔ

ԺԱ.

ԵՀՈՎԱ

Որոտաձայն կառքով թըռաւ Ենովա, ֆերովէից բլրեր թըռան՝ վառ մըրբիկ. եւ գոռաց ձայն մը՝ Զի հեծէք եւ արի՛ք Ո՛վ Արարատ, ո՛վ Ժողովուրդ Գասաղայ:

Բարելուն ա՛լ պոռնիկ դարձաւ, պիղծ պոռնիկ, Բացաւ ծըծերն, օրն ի բուն մերկ են հիմայ, ձրովէ՛ դանոնք ոտքով, ո՛վ ճեւ Թորգոմայ. Ելէ՛ք, անոր զէժ Բարկութիւնս կը տանիք:

Ոսկեքարի պէս Երեւոյթք մը ցուաց. Ապա անգաւ ինչպէս սին հողով եւ ունայն, եւ թանձրացաւ ծըխոյ պէս մութ միգամած:

Բայց Մարգարէն որ յեպ լեռնէն տեսաւ զայն՝ Երկըրպագեց, աղազակեց բարձրաձայն. Դու անողորմ ես եւ արդար, ո՛վ Աստուած:

ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՅՔԱՆ